

Masteroppgave

Master i Atferdsvitenskap

Juni 2022

Presentasjon av grunnregler i tilrettelagte avhør av førskolebarn:

Avhørers respons på barnas bruk av «jeg vet ikke» og «jeg

husker ikke»

Kandidatnavn: Sarah Mathilde Haukeland

Emnekode: MALK5000

30 studiepoeng

Fakultet for helsevitenskap

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Presentasjon av grunnregler i tilrettelagte avhør av førskolebarn: Avhørers respons på barnas bruk av «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke»

Sarah Mathilde Haukeland

Fakultet for Helsevitenskap – Institutt for Atferdsvitenskap, OsloMet – storbyuniversitetet

MALK5000: Master i Atferdsvitenskap

Førsteamanuensis: Torunn Lian

15. juni, 2022

Sammendrag

Denne studien er inspirert av resultatene til Earhart et al. (2014) hvor de fant at avhørere ikke aksepterte «jeg vet ikke» responser fra barn i 30% av tilfellene og stilte ledende spørsmål i etterkant. I etterkant av avhørers ikke-aksept endret flere av barna sin opprinnelige respons, selv om de tidligere ga uttrykk for at de ikke visste svaret på spørsmålet. I Earhart et al. (2014) slo de sammen «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser til en kategori. I denne studien ble de undersøkt som to separate responser. Dette er en kvantitativ analyse bestående av 67 transkriberte avhør av førskolebarn i alderen 3-6 i perioden 2015-2017. Formålet med denne studien var å undersøke om avhørere presenterte formaningen om å snakke sant, og implementerte anbefalte grunnregler som «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» i tilrettelagte avhør av førskolebarn. Grunnregler er en forskningsbasert anbefaling som skal tilrettelegge for at barn blir mer informative, og mindre sårbare for ledende spørsmål under tilrettelagte avhør. Videre var hensikten å se hvorvidt barna opprettholdt sitt opprinnelige svar i tilfeller hvor avhører ikke aksepterte barnas grunnregelresponser. Resultatene viste at formaningen om å snakke sant ble presentert i stor grad. Presentasjon av grunnreglene «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» forekom sjelden. Et sentralt funn i denne studien er at ingen av barna som benyttet seg av grunnregelresponsen «jeg husker ikke» opprettholdt sitt opprinnelige svar når avhører stilte et ledende spørsmål i etterkant. Dersom resultatene i denne studien kan generaliseres kan det antas at avhørere i noen tilfeller ikke etterfølger forskningsbaserte anbefalinger i tilrettelagte avhør av førskolebarn. Studien vil redegjøre for og diskutere atferdsanalyse opp mot oppgavens tematikk.

Nøkkelord: Tilrettelagte avhør, førskolebarn, grunnregler, grunnregelresponser, avhørers respons, atferdsanalyse.

Abstract

The present study is inspired by the results of an examination conducted by Earhart et al. (2014) where the results revealed that interviewers rejected children's use of "don't know" responses 30% of the time, and repeated their question or put pressure on the child to answer. Several children changed their initial response even though they previously stated that they didn't know the answer. Earhart et al. (2014) combined "I don't know" and "I don't remember" responses as one single category, while the present study examined it as two separate responses. The current study is a quantitative analysis consisting of 67 transcribed interviews with preschool children aged 3-6, from the period 2015-2017. The purpose of this study was to examine whether interviewers presented the admonition to tell the truth and if the ground rules "I don't know" and "I don't remember" were presented in the interviews. Ground rules are recommended in child forensic interviews, as it can increase the child's testimony and make children less vulnerable for suggestive questions. Furthermore, the purpose was to investigate whether the children maintained their initial response when the interviewer didn't accept the children's ground rule responses. The results indicated that the admonition of telling the truth was presented in most of the interviews, and presentation of the ground rules "I don't know" and "I don't remember" rarely occurred. None of the children that used "I don't remember" responses maintained their initial response when the interviewer asked a suggestive question afterwards. If the results from the study can be generalized, it may imply that interviewers in some cases don't follow recognized recommendations in child forensic interviews. Finally, this study will discuss child forensic interviews and the results from a behavior analytical approach.

Keywords: Forensic interviews, preschool children, ground rules, ground rule responses, interviewers response, behavior analysis.

Presentasjon av grunnregler i tilrettelagte avhør av førskolebarn: Avhørers respons på barnas bruk av «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke»

Omfanget av barn som blir utsatt for vold og seksuelle overgrep er vanskelig å avdekke grunnet at det vanligvis foregår i private rom, og at barn og unge sjelden blir stilt spørsmål rettet mot tematikken (Hafstad & Augusti, 2019). Vold og overgrep kan medføre alvorlige helsemessige konsekvenser og det kan føre til økt risiko for somatiske og psykiske helseutfordringer (Thoresen & Hjemdal, 2014). I en nasjonal undersøkelse utarbeidet av Hafstad og Augusti (2019) rapporterte en av 10, av totalt 9240 ungdommer i alderen 12-16, at de hadde blitt utsatt for fysisk vold gjentatte ganger i løpet av oppveksten. Av disse ble 42% utsatt for alvorlig fysisk vold før fylte seks år. Ungdommene som hadde blitt utsatt for alvorlig vold kunne rapportere at volden startet tidligere enn de som rapporterte om mindre alvorlig vold (Hafstad & Augusti, 2019). 6% rapporterte at de hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep av en voksen minst én gang i løpet av oppveksten, og 4% hadde blitt utsatt for seksuelle overgrep flere ganger. Av disse rapporterte 22% at de ble utsatt for seksuelle overgrep for første gang når de var under seks år (Hafstad & Augusti, 2019).

I straffesakskjeden 2010-2017 utarbeidet av Stene (2020) fremkom det at anmeldte lovbrudd mot barn under 16 år utgjorde 38% av tilfellene vold og mishandling, og 29% omhandlet seksuallovbrudd. En stor andel av anmeldte saker i Norge som gjelder vold eller seksuelle overgrep mot barn under 16 år henlegges, og bakgrunnen for dette er ofte manglende bevis (Stene, 2020). Tekniske bevis er vanskelig å innhente, derfor er slike saker særdeles avhengig av barnets vitneutsagn og kvaliteten på avhøret (Langballe, 2007). Barn kan være informative vitner, men det er vesentlig å ta høyde for at barn i større grad enn voksne kan være sårbare for å bli påvirket av andre (Lamb et al., 2007; Thoresen et al., 2006). Avhør med lav kvalitet kan medføre alvorlige konsekvenser både for barnet og for den mistenkte, som blant annet var gjeldende i McMartin-saken i USA og Bjugn-saken i Norge.

På bakgrunn av avhør preget av ledende spørsmål og økt press ovenfor førskolebarna som vitner, førte til at uskyldige mennesker ble mistenkt i vold- og seksuallovbrudd rettet mot barn (Garven et al., 1998; Kringstad, 1997).

Forskning har vist at avhør med lukkede ja/nei spørsmål og spørsmål med svaralternativer («Hadde han klær på eller hadde han ikke klær på?») og ledende spørsmål («Hun slo deg når du ikke ville legge deg, ikke sant?»), reduserer både mengden og kvaliteten på informasjon gitt av førskolebarn (Berg et al., 2019; Imhoff & Baker-Ward, 1999). Forskning vedrørende avhørsstrategier og barns sårbarhet til å bli påvirket under avhør har bidratt til utviklingen av standardiserte retningslinjer når avhør av barn skal gjennomføres (Lamb et al., 2007; Langballe & Davik, 2017). Forskningsbaserte anbefalinger vektlegger viktigheten av å etablere en tillitsfull relasjon til barnet, og presentere grunnregler som innebærer retningslinjer og forventinger til barnet i en avhørssetting (Langballe & Davik, 2017). Videre er det anbefalt å stille åpne spørsmål («Kan du fortelle meg hva du husker fra den dagen?») og åpne oppfølgingsspørsmål («Fortell meg mer om hva som skjedde da du var hos pappa.») (Lamb et al., 2007; Langballe & Davik, 2017). Videre vektlegges det å få en oversikt over barnets kognitive utviklingsnivå og få et inntrykk av barnets evne til å besvare spørsmål (Langballe & Davik, 2017). Forskningsbaserte anbefalinger er tematikk som inngår i videreutdanningen i tilrettelagte avhør av barn på politihøgskolen i Norge (Politihøgskolen, u.å). Tidligere forskning har imidlertid vist at forskningsbaserte anbefalinger ikke alltid etterfølges, og at tilrettelagte avhør av barn fremdeles kan bære preg av ledende spørsmål, og at frekvensen av åpne spørsmål er lav (Baugerud et al., 2020; Johnson et al., 2015; Thoresen et al., 2009).

I en avhørssetting er barns språkferdigheter en vesentlig forutsetning når barnet skal forstå spørsmål som stilles og respondere adekvat (Eisen et al., 2007). Inntil barn er tre år er begrenset språkrepertoar og begrenset forståelse av ord gjeldende (Bunkhold, 2000). Derfor

kan barns evne til å gi forklaringer på årsaken til en hendelse eller handlinger utført av andre være vanskelig (Lamb et al., 2018). For at unge barn skal anses som informative vitner er det ifølge Hershkowitz et al. (2011) vesentlig at barnet husker hva som har skjedd, forstår generelle krav i en avhørssetting og at det forstår spørsmålene som stilles. Når barn gjentatte ganger stilles det samme spesifikke spørsmålet, kan de være mer tilbøyelige til å endre sitt opprinnelige svar (Bruck et al., 2002). Dette gjelder spesielt for yngre barn, og antagelsen bak dette er ifølge Bruck et al. (2002) at barnet kan anta at det første svar var feil ettersom avhører gjentar spørsmålet.

Kapasiteten til å huske detaljer omkring en hendelse er en avgjørende begrensning hos yngre barn grunnet at episodisk minne ikke er ferdig utviklet (Picard et al., 2012). Episodisk hukommelse er minner fra et individs erfarte opplevelser, og retter seg mot evnen til å huske detaljer omkring en hendelse; hva som skjedde, hvor det skjedde og når det skjedde (Tulving, 2001). Det innebærer at enkelthendelser, konteksten, tidspunktet og stedet kan rapporteres av individet (Picard et al., 2012). Episodisk hukommelse utvikles fra to- til seksårsalderen, og utvikles kontinuerlig frem til voksen alder. Ifølge Picard et al. (2012) evner barn å huske en mengde riktige detaljer av hendelser fra fireårsalderen, og oppnår større grad av modenhet av episodisk minne i niårsalderen. Metahukommelse innebærer at barn innehar en forståelse av egen hukommelse og kunnskap (Schneider & Lockl, 2009). Rohwer et al. (2012) fremmet at førskolebarn er i mindre stand til å redegjøre for eller å søke etter tilstrekkelig informasjon når de skal vurdere egen kunnskap. Ifølge Umanath og Coane (2020) kan det å ikke huske være en svikt i minnesøkningsstrategiene og det å ikke vite være tilknyttet at informasjonen som etterspørres ikke er tilgjengelig kunnskap hos individet. Hvorvidt barnet har kunnskap nok til å vite om det har tilgang på informasjonen som etterspørres eller om barnet gjetter, er vesentlig å ta høyde for under avhør av førskolebarn (Schneider & Lockl, 2009).

Tilrettelagte avhør av barn under 16 år gjennomføres av politi med videreutdanning på et av Statens barnehus i Norge (Langballe & Davik, 2017; Politihøgskolen, u.å.). Hensikten bak etableringen av barnehuset er at barna ikke skal behøve å fortelle sine historier gjentatte ganger og at barns behov for trygghet imøtekommes (Johansson et al., 2017). Den norske *Sequential interview model* (SI) er tilpasset for å gjennomføre tilrettelagte avhør av sårbare personer og førskolebarn i alderen 3-6 (Langballe & Davik, 2017). Forberedelsesfasen i SI-modellen er tilpasset på bakgrunn av utfordringer knyttet til yngre barns språkforståelse og hukommelsesfunksjoner. Utfordringer kan bli møtt ved å innhente informasjon om barnets kognitive, verbale og sosiale utvikling. Denne informasjonen er vesentlig i forbindelse med kontaktetableringsfasen som kan bidra til å utforske barnets evne til å foreta fri fortelling i en avhørssetting (Langballe & Davik, 2017). Dette er viktig informasjon når avhører skal tilpasse spørsmålstyper til barna, og gode forberedelser kan bidra til å redusere bruken av ledende spørsmål som kan føre til feilaktig informasjon (Langballe & Davik, 2017).

Hensikten med den første fasen er at avhører skal etablere en tillitsfull relasjon til barnet. Det er vesentlig å ta høyde for at konteksten rundt et avhør er fremmed for de fleste barn, og det kan ta tid før et førskolebarn blir trygg i en ukjent setting (Davik & Langballe, 2017). I denne fasen formannes barnet til å snakke sant. Videre er det anbefalt å presentere grunnregler for kommunikasjon i avhøret, med formål å redusere press ovenfor barnet ved å tydeliggjøre at det er greit å si «jeg vet ikke» eller at barnet kan korrigere dersom avhører sier noe som ikke er riktig (Langballe & Davik, 2017). Økten avsluttes når barnet viser tegn til distraksjon eller når avhører har etablert en oppfatning av barnets språk- og utviklingsnivå. Pausen har som formål at barnet skal få et avbrekk og gir avhører anledning til å motta tilbakemeldinger fra rådgivere med barnefaglig kompetanse (Langballe & Davik, 2017). I startfasen av andre økt skal avhører repetere og forklare formålet med avhøret. Deretter blir fokusemner presentert for barnet. Dersom barnet nevner substansiell informasjon, som er

informasjon relatert til det straffbare forholdet barnet mistenkes å være utsatt for, er dette en god anledning for avhører til å følge opp med spørsmål (Earhart et al., 2014; Langballe & Davik, 2017). Oppfølgingsspørsmål bør være åpne, konkrete og tilpasset barnets utviklingsnivå. Før avhøret avsluttes er det satt av en pause som gir juridiske representanter mulighet til å formulere resterende spørsmål avhører burde stille i den siste fasen (Davik & Langballe, 2017).

Presentasjon av grunnregler er en anbefaling når avhør av førskolebarn i alderen 3-6 skal gjennomføres (Brubacher et al., 2015; Langballe & Davik, 2017). Hensikten bak grunnregler er å imøtekomme juridiske krav ved at barnet blir presentert formaningen om å snakke sant, og at den presenteres på en måte som er tilpasset barnets utviklingsnivå (Forskrift om tilrettelagte avhør, 2015, §10; Straffeprosessloven, 1981, §128). Andre grunnregler, slik som «jeg vet ikke» eller «jeg husker ikke», er en forskningsbasert anbefaling (Brubacher et al., 2015; Dickinson et al., 2015; Fessinger et al., 2020), og i henhold til forskrift om tilrettelagte avhør (2015, §9) skal tilrettelagte avhør av barn gjennomføres etter anerkjente metoder. Avhør er en fremmed kontekst for førskolebarn, og dialogen i et avhør er sjelden lik den som foregår i barnets hverdag. Grunnregler bør derav bli grundig forklart til barn slik at det kan være klar over og komfortabel med forventinger i en ukjent setting (Teoh & Lamb, 2010). Når avhører stiller spørsmål vedrørende detaljer fra en hendelse et barn ikke kjenner til, kan barn likevel være tilbøyelige til å forsøke å besvare spørsmålene framfor å si «jeg vet ikke», selv om de mangler informasjon eller at spørsmålet ikke gir mening for barnet (Earhart et al., 2014). Grunnregler kan bidra til å redusere press ovenfor barnet til å besvare spørsmål gjennom anmodninger om at barnet ikke behøver å svare på spørsmål det ikke husker, ikke forstår eller ikke vet svaret på (Dickinson et al., 2015).

De fleste protokoller tilknyttet avhør av barn anbefaler bruk av grunnregler, men ifølge Fessinger et al. (2020) finnes det begrenset forskning som har undersøkt hvorvidt erfarne etterforskere følger disse anbefalingene i praksis. I feltstudien til Fessinger et al. (2020) forsøkte de å belyse hvor ofte etterforskere presenterte og praktiserte anbefalte grunnregler, og hvorvidt barna responderte adekvat på treningsspørsmål rettet mot grunnreglene. Datamaterialet i studien bestod av 241 transkriberte tilrettelagte avhør av barn alderen 4-12. Grunnreglene som ble kodet ble konkretisert til «jeg vet ikke», «jeg forstår ikke», «du tar feil», «snakke sant» og «korriger meg». I resultatene fremkom det at erfarne etterforskere generelt fulgte anbefalingene ved å implementere grunnregler under avhør, og presenterte i gjennomsnitt fire av fem grunnregler per avhør. Antall grunnregler som ble presentert varierte basert på barnets alder, og barn i alderen 4-6 ble presentert færre grunnregler enn de eldre barna.

Danby et al. (2015) utførte en eksperimentell studie med det formål å sammenligne effekten av grunnregler med og uten treningsspørsmål. Utvalget besto av 260 barn i alderen 5-9. Grunnreglene inkluderte «jeg vet ikke», «jeg forstår ikke» og «korriger meg». Halvparten av utvalget ble presentert grunnregler i kombinasjon med treningsspørsmål, som ble benyttet for å teste hvorvidt barnet forsto en spesifikk grunnregel («Hvis jeg sier at himmelen er grønn, hva sier du da?»). Resultatene viste en sammenheng mellom treningsspørsmål og barnas bruk av «jeg vet ikke» responser. Treningsspørsmålene påvirket derimot ikke barnets bruk av grunnreglene «jeg forstår ikke» og «korriger meg». Ifølge Danby et al. (2015) kan dette være på bakgrunn av at slike grunnregler krever flere treningsspørsmål og at barnet innehar et visst kognitivt og verbalt nivå, grunnet at barn må vite når det ikke forstår og når avhører sier noe som er feil.

I studien gjennomført av Earhart et al. (2014) var hypotesene at presentasjon av grunnregelen «jeg vet ikke» økte sannsynligheten for «jeg vet ikke» responser fra barna, og at

avhører aksepterte barnets bruk av «jeg vet ikke» som en legitim respons. Datautvalget ble begrenset til de tilfellene hvor barnet formidlet å ha blitt utsatt for seksuelle overgrep, og studien besto av 76 avhør av barn i alderen 4-13 hvorav 78% var jenter. Barna ble avhørt i henhold til *The memorandum of good practice* (MOGP). Dette er en detaljert veileder som benyttes under avhør av barn i England og Wales. Veilederen fremmer bruk av grunnregler under den innledende fasen i avhøret. For å vurdere effekten av grunnregelen «jeg vet ikke» ble transkriberte avhør kodet. «Jeg vet ikke» responser ble definert som utsagn hvor barnet uttrykte manglende kunnskap og inkluderte i tillegg «jeg husker ikke» og «jeg er ikke sikker». I resultatene fremkom det at barna i større grad benyttet seg av «jeg vet ikke» framfor «jeg husker ikke» responser. Det var kun responsene som ble identifisert i den substansielle fasen av avhørene som ble inkludert i studien (Earhart et al., 2014).

Resultatene i Earhart et al. (2014) viste at formaningen om å snakke sant ble presentert i 98% av avhørene. I 28 avhør ble grunnregelen «jeg vet ikke» presentert for barna, og i 38 avhør ble grunnregelen ikke presentert. Videre viste resultatene at etterforskere avviste «jeg vet ikke» responser fra barn i omtrent 30% av tilfellene. Avvisningen rettet mot barnets bruk av grunnregelen ble i 69% av tilfellene etterfulgt av ledende spørsmål. Når avhørere avviste barnas bruk av grunnregelen ved å stille ledende spørsmål endret barna svar i 81% av tilfellene selv om de tidligere hadde gitt uttrykk for at de ikke visste svaret på spørsmålet. Et annet funn var at avhørere som presenterte grunnregelen «jeg vet ikke» avviste barnets bruk på lik linje med dem som ikke implementerte grunnregelen. I studien fant de ingen sammenheng mellom implementeringen av grunnregelen «jeg vet ikke» og barnets bruk av «jeg vet ikke» responser (Earhart et al., 2014). En begrensning i studien til Earhart et al. (2014) er at dataen opprinnelig er fra 1995, men ble ikke analysert før i 2014.

Formålet med denne studien var å undersøke hvorvidt anbefalinger om å presentere grunnregler blir tatt høyde for under tilrettelagte avhør av førskolebarn i Norge, og hvorvidt

dette bidrar til at barn benytter seg av grunnregelresponser til substansielle spørsmål. Videre var hensikten å se om barna opprettholdt sine opprinnelige «jeg vet ikke» eller «jeg husker ikke» responser i tilfeller hvor avhører ikke aksepterte barnets svar. Hypotesene i denne studien er inspirert av resultatene til Earhart et al. (2014), juridiske krav og forskningsbaserte anbefalinger som er gjeldende i tilrettelagte avhør av barn. På bakgrunn av straffeprosessloven (1981, §128) forventes det at 1) formaningen om å snakke sant blir presentert i samtlige avhør. I henhold til forskrift om tilrettelagte avhør av barn (2015, §9) forventes det at anerkjente metoder benyttes under tilrettelagte avhør av barn og at 2) presentasjon av grunnreglene «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» blir presentert i samtlige avhør, og at 3) avhørere aksepterer barnas bruk av «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» som legitime responser. På bakgrunn av resultatene til Earhart et al. (2014) forventes det at 4) presentasjon av grunnregler ikke øker sannsynligheten for barnas bruk av grunnregelresponser til substansielle spørsmål, og at 5) etter ikke-aksept av barns «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser vil en stor andel av barna gi informasjon som det opprinnelig ga uttrykk for at det ikke husket eller visste.

Relevans for atferdsanalyse

Innenfor atferdsvitenskap betegnes alt en organisme gjør som atferd, både det som foregår privat og det som kan observeres av andre (Cooper et al., 2020). Atferd anses å oppstå basert på betingelser i miljøet, og atferdens opprettholdelse og framtidige forekomst avhenger av konsekvensene atferden medfører (Cooper et al., 2020). Forsterkning er et sentralt prinsipp innenfor atferdsanalyse, og det innebærer at en respons etterfølges av en stimulusendring som bidrar til at lignende responser øker i framtiden (Catania, 2013). Positiv og negativ forsterkning påvirker atferd fordi mennesker kan respondere på det, og effekten har blitt etablert på bakgrunn av individets læringshistorie hvor atferden har blitt forsterket tidligere (Cooper et al., 2020).

Under tilrettelagte avhør blir barn satt i en situasjon hvor betingelser i miljøet blir endret. Avhører skal tilrettelegge omgivelsene slik at barnet fritt kan fortelle om hendelser det selv har erfart. Dersom barnet blir presentert grunnregler i avhøret kan det bidra til at barnet former atferden deretter, avhengig av hvorvidt atferden blir forsterket (Catania, 2013; Cooper et al., 2020). Resultatene til Earhart et al. (2014) fremmet at barn kan være tilbøyelige til å endre et svar når avhører stiller et ledende spørsmål i etterkant av barnets «jeg vet ikke» respons. Dette kan indikere en prosess av negativ forsterkning. Det vil si at barnets respons øker i sannsynlighet ved at en aversiv stimulus, en ubehagelig opplevelse, reduseres eller fjernes (Pierce & Cheney, 2017).

En vesentlig funksjon av språk er at atferd kan endres ved at det gis instruksjoner (Catania, 2013). Dette avhenger av forbindelsen mellom verbal atferd og non-verbal atferd. Verbale responser kjennetegnes av anledninger der de oppstår og konsekvenser de produserer, og de kan være foranlediget av verbale- eller non-verbale stimuli, og ha verbale- eller non-verbale konsekvenser (Catania, 2013). For at verbal atferd skal utvikles avhenger det av kontakt med hendelser i miljøet, dette betegnes som *tacting* (Catania, 2013). En *tact* defineres som en verbal respons som blir svekket eller styrket av en spesifikk hendelse, styrken innebærer at nærværet av hendelsen fremkaller en respons som videre blir forsterket i et verbalt miljø (Skinner, 1957). Responser av hendelser i fortiden avgjøres ikke direkte av disse hendelsene, men indirekte basert på tidligere atferd (Catania, 2013). Når mennesker lærer å *tacte* øker evnen til å huske, fordi ved å evne å legge merke til og beskrive nåværende atferd, forbedres også evnen til å beskrive tidligere atferd (Johnston, 2021). Ifølge Catania (2013) innebærer det å huske hvordan en organismes nåværende atferd kan bli foranlediget av tidligere hendelser, slik som når det forekommer en utsettelse mellom en stimulus og muligheten til å respondere.

Regelstyrt atferd avhenger av at en verbal diskriminativ stimulus er involvert, som betyr at atferd er under stimuluskontroll av en regel (Baum, 2017). Når et individ blir instruert til å utføre en atferd, er det ofte en regel som styrer atferden fordi konsekvensene kan bli aversive for individet (Baum, 2017). Regelstyrt atferd er avhengig av en annen persons verbale atferd, og mennesker har tendenser til å følge regler fordi regelfølgning har blitt forsterket tidligere (Baum, 2017). Malott (1984) fremmet at umiddelbare konsekvenser er nødvendig for at regelstyrt atferd skal forekomme, og at regler kan bli svekket dersom konsekvensene kommer lenge etter atferden fremkommer. Derfor er det vesentlig at avhører forsterker barnets atferd når de benytter seg av grunnregelresponser framfor å avvise.

Malott (1984) hevdet at de funksjonelle konsekvensene av regelfølgning kan betraktes som negativ forsterkning ved at regelfølgning kan bidra til å redusere aversive stimuli. Den mest fundamentale enheten av regelstyrt atferd er *pliance* (Hayes et al., 1989). *Pliance* innebærer at regelstyrt atferd er under kontroll av sosialt formidlede konsekvenser, og det foreligger derfor et samsvar mellom regelen og den aktuelle atferden (Hayes et al., 1989). Det antas at *pliance* oppstår tidlig i menneskers utvikling og det anses som grunnlaget for andre enheter av regelfølgning. *Pliance* involverer konsekvenser av regelfølgning som blir formidlet av et verbalt miljø (Hayes et al., 1989). Dersom avhører sier til barnet at «det er viktig at du sier at du ikke vet når du ikke vet svaret på et spørsmål jeg stiller deg», og hvis barnet benytter seg av denne grunnregelen kan det betegnes som at atferden er under kontroll av konsekvenser formidlet av avhører. For at *pliance* skal oppstå er det avgjørende at konsekvensene blir sosialt formidlet fordi det er kun et sosialt miljø som kan skille nærværet av en regel og identifisere hvorvidt atferden samsvarer med regelen (Hayes et al., 1989).

Metode

Avhør

Avhørene i denne studien består av barn med en gjennomsnittsalder på 61 måneder med en variasjonsbredde på 36-83 ($SD=10.2$), bestående av 57% jenter ($N=38$) og 43% gutter ($N=29$). Avhørene i utvalget ble gjennomført av 23 etterforskere, hvorav 91% var kvinner og 9% var menn.

Utvalg

Denne studien er basert på data tilknyttet Barneavhørsprosjektet. Prosjektet består av en samling av studier med formål å kartlegge kvaliteten på avhør av volds- og overgrepsutsatte barn i alderen 3-6. Dette er en kvantitativ feltstudie bestående av en samling av politianmeldte saker i Norge ($N=550$) i perioden fra 2015-2017. Datautvalget er begrenset til etterforskningssaker som har gått videre til tiltale. Prosjektet er finansiert av Justisdepartementet og godkjent av Riksadvokaten. Dataene i denne studien består av transkriberte avhør av førskolebarn innhentet fra fem politidistrikt i Norge som fremstiller dialogen mellom etterforsker og fornærmede. Avhørene er utført av erfarne politietterforskere med videreutdanning i tilrettelagte avhør av barn innenfor Statens Barnehus, og har blitt gjennomført i henhold til SI-modellen. Med grunnlag i det totale antallet av avhør tilgjengelig er utvalget i denne studien basert på et tilfeldig uttrekk av 67 tilrettelagte avhør av barn. Det ble ikke gjennomført en bestemt prosedyre for å selekere utvalget, men det ble tilfeldig trukket ut av doktorgradsstipendiaten. Studenten har kun hatt tilgang til statistikk og fullstendig anonymiserte data i forbindelse med sitt arbeid med masteroppgaven.

Materialet

Kodene ble lagt inn av tre masterstudenter i statistikkprogrammet IBM® SPSS® Statistics versjon 27.0. Microsoft® Excel versjon 16.60 ble benyttet for å utforme tabell.

Reliabilitet

20 avhør (30%) ble kodet av to uavhengige kodere for å beregne Cohens kappas. Cohens kappas verdier (k) for formaningen om å snakke sant var 0.94. For avhørernes implementering av grunnreglene «jeg husker ikke» var (k) 0.57. Implementeringen av grunnregelen «jeg vet ikke» hadde null forekomst i utvalget som ble benyttet for å beregne reliabilitet, derfor ble kappas ikke beregnet for denne variabelen. Cohens kappas verdier (k) for barnets «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser til substansielle spørsmål hadde en variasjonsbredde på 0.87-0.90. Cohens kappas verdi (k) for avhørernes aksept av barnets bruk av grunnregelen «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» var 0.83, og for ikke-aksept (k) 0.92. Cohens Kappas verdier (k) for koden som innebar at barnet endret svar uten å oppgi utfyllende informasjon var 0.80, og at barnet endret tidligere svar og ga utfyllende informasjon ble (k) 0.94. Cohens kappas verdier (k) for når barnet opprettholdt sin opprinnelig respons ble 0.67.

Prosedyre

Dette er en feltstudie med kvantitative data. Analyser av datasettet har blitt gjennomført av et team bestående av en doktorgradsstipendiat og fire masterstudenter. De transkriberte avhørene ble kodet av stipendiaten og en masterstudent. Datautvalget ble kodet i henhold til internasjonale anerkjente kodeprosedyrer utviklet av Lamb et al. (2007), Sternberg et al. (2001) og Earhart et al. (2014). I forkant av den formelle kodingen som ble benyttet i studien, ble det foretatt trening i koding bestående av 20 avhør. Følgende koder ble benyttet for å beregne reliabilitet. Deretter kodet stipendiaten og masterstudenten avhør på egenhånd og kodene ble ført inn i statistikkprogrammet av tre masterstudenter.

Grunnet krav om personvern anonymiserte stipendiaten avhørene i forkant av koding ved å gjøre sensitive opplysninger utilgjengelig for masterstudentene. I denne studien ble koding begrenset til der en grunnregelrespons var gjeldende og fram til avhører aksepterte barnets respons. Deretter ble hver turn hvor grunnregelresponser var gjeldende i avhørene

kodet. En turn ble definert som et spørsmål fra avhører og barnets respons. Totalt antall turns i avhørene hadde et gjennomsnitt på 323, med et standardavvik på 11 og variasjonsbredde på 106-609. Variasjonsbredden av antall faser i avhørene var 1-5 (Median=3). Kodemanualen bestod av tre deler: 1) Formaningen om å snakke sant og implementering av grunnreglene «jeg vet ikke og «jeg husker ikke», 2) avhørers respons på barnas bruk av «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser og 3) barnas respons i etterkant av avhørerens ikke-aksept.

Implementering av grunnregler

Implementering av grunnregler innebar presentasjon av formaningen om å snakke sant («Her i rommet er det viktig at vi snakker sant og at vi ikke lyver»). Videre ble grunnreglene «jeg vet ikke» («Hvis du ikke vet svaret på spørsmålet jeg stiller deg, er det viktig at du sier at du ikke vet framfor at du gjetter»), og «jeg husker ikke» («Hvis du ikke husker hva som skjedde må du fortelle det til meg») kodet.

Barnas bruk av grunnregelresponser

Barnas bruk av grunnreglene «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» til substansielle spørsmål ble kodet separat som enten bruk av grunnregelresponsen «jeg vet ikke» eller «jeg husker ikke».

Avhørerens respons på barnets bruk av grunnregelresponser

Avhørerens respons når barna benyttet seg av grunnregler ble kodet som aksept eller ikke-aksept. Aksept innebærer at avhører aksepterer barnets «jeg vet ikke» eller «jeg husker ikke» respons og går videre i avhøret. Ikke-aksept ble kodet dersom avhører gjentar spørsmålet eller pålegger barnet en form for press til å svare.

Barns respons i etterkant av avhørerens ikke-aksept

I etterkant av avhørers ikke-aksept ble det kodet om barna opprettholdt sin opprinnelige «jeg vet ikke» eller «jeg husker ikke» respons, om barna endret sin opprinnelige

respons uten å oppgi utfyllende informasjon, og dersom barna endret tidligere svar og i tillegg presenterte utfyllende informasjon.

Resultater

Formaningen om å snakke sant ble presentert i 62 av totalt 67 avhør. Tabell 1 viser i hvor mange avhør grunnreglene «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» ble implementert, og antall ganger barna benyttet seg av grunnregelresponsene til substansielle spørsmål. I resultatene fremkom det at avhørere aksepterte «jeg vet ikke» responser fra barna i 73% av tilfellene. Barnets bruk av «jeg vet ikke» responser ble ikke akseptert i 27% av anledningene de ble benyttet. 25% av barna opprettholdt «jeg vet ikke» responsen etter avhørers ikke-aksept. I 36% av tilfellene endret barna svar, og ytterligere 39% endret svar og ga mer utfyllende informasjon i etterkant av avhørers ikke-aksept.

Avhører aksepterte barnas bruk av grunnregelen «jeg husker ikke» i 84% av tilfellene den ble benyttet, og i 16% av tilfellene ble responsen ikke akseptert. Basert på frekvenser av når avhører ikke aksepterte barnets bruk av «jeg husker ikke» viste resultatene at 60% av barna endret sin opprinnelige respons når grunnregelresponsen ikke ble akseptert. 40% av barna endret svar og presenterte i tillegg utfyllende informasjon i etterkant av avhørers ikke-aksept. I motsetning til «jeg vet ikke» responsen var det ingen forekomster av at barna opprettholdt «jeg husker ikke» responsen i etterkant av avhørers ikke-aksept.

Diskusjon

Formålet med denne studien var å undersøke forekomster av formaningen om å snakke sant, presentasjon av grunnreglene «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke», og barnets bruk av grunnregelrespons til substansielle spørsmål i tilrettelagte avhør av førskolebarn. Videre var det sentralt å undersøke hvorvidt avhører aksepterte barnas bruk av grunnregler som legitime responser, og om barna opprettholdt sin opprinnelige respons eller endret svar i etterkant av avhørers ikke-aksept. Med utgangspunkt i Earhart et al. (2014) som inspirasjon

for enkelte av hypotesene i denne studien viser resultatene likheter, men også sentrale forskjeller.

I studien til Earhart et al. (2014) besto utvalget av barn i alderen 4-13, og i denne aktuelle studien var alderen begrenset til førskolebarn i alderen 3-6. I motsetning til Earhart et al. (2014) ble «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» analysert som to separate responser. I Earhart et al. (2014) ble grunnregelen «jeg vet ikke» presentert i større grad, men de fant ingen sammenheng mellom implementeringen av grunnregelen og barnas bruk av grunnregelresponser. Et annet funn var at avhørere som presenterte grunnregelen ikke aksepterte barnas «jeg vet ikke» respons på lik linje med de avhørerne som ikke presenterte grunnregelen. Ikke-aksept rettet mot barnets bruk av grunnregelen ble ofte etterfulgt av ledende spørsmål, som medførte at barna endret svar selv om de tidligere hadde gitt uttrykk for at de ikke visste svaret på spørsmålet. Funnene til Earhart et al. (2014) deler likhetstrekk med resultatene i denne gjeldende studien.

Formaning om å snakke sant er den eneste grunnregelen som er lovpålagt under tilrettelagte avhør av barn og avhør av voksne personer (Straffeprosessloven, 1981, §128). I Earhart et al. (2014) ble formaning om å snakke sant presentert i 98% av avhørene, og som resultatene i denne studien viser ble formaning presentert i store deler av utvalget. Derimot ble formaning ikke presentert i fem av 67 avhør, som dermed avkrefter hypotesen hvor det var forventet, på bakgrunn av straffeprosessloven (1981, §128), at formaning om å snakke sant ble presentert i samtlige avhør. På en annen side indikerer den høye forekomsten av formaning om å snakke sant at dette er noe avhørere tar høyde for grunnet juridiske krav og forskningsbasert anbefalinger (Lamb et al., 2007; Langballe & Davik, 2017; Straffeprosessloven, 1981, §128). Resultatene i denne studien viste at presentasjon av grunnreglene «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» sjelden ble implementert i avhørene.

Hypotesen at grunnreglene «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» blir presentert i samtlige avhør, på bakgrunn av forskrift om tilrettelagte avhør (2015, § 9), ble dermed avkreftet.

SI-modellen vektlegger at barn bør bli informert om grunnregler for kommunikasjon under avhør ved å si «jeg vet ikke» eller korrigere dersom avhører sier noe som er feil (Langballe & Davik, 2017). Forskning har imidlertid vist at avhørere i liten grad etterfølger forskningsbaserte anbefalinger når det gjelder bruk av åpne spørsmål og fravær av ledende spørsmål (Baugerud et al., 2020; Johnson et al., 2015; Thoresen et al., 2009). Som observert i denne studien kan dette til en viss utstrekning antyde at anbefalinger om å presentere grunnregler ikke blir etterfulgt. Fra et atferdsanalytisk perspektiv kan formaningen om å snakke sant bidra til å øke riktigheten av barnas vitnesbyrd gjennom positiv forsterkning, som i sin tur kan bidra til å etablere en læringshistorie som kan påvirke barnet til å snakke sant videre i avhøret (Cooper et al., 2020). Dette avhenger av at avhører aksepterer barnets bruk av grunnregelresponser slik som «jeg vet ikke» eller «jeg husker ikke». En fallgrube som er gjeldende i tilfeller hvor avhører ikke aksepterer barnets respons er at avhører kan forsterke feilaktige framfor pålitelige vitnesbyrd (Cooper et al., 2020).

I studien til Earhart et al. (2014) ble grunnregelen «jeg vet ikke» presentert i 49% av avhørene, og resultatene viste ingen sammenheng mellom implementeringen av grunnregelen «jeg vet ikke» og barnets bruk av «jeg vet ikke» responser. Resultatene kan tyde på at dette også er gjeldende i denne studien da «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser fra barn ble benyttet i flere tilfeller selv om de sjelden ble implementert som grunnregler i de aktuelle avhørene. Hypotesen med utgangspunkt i resultatene til Earhart et al. (2014), at presentasjon av grunnregler ikke øker sannsynligheten for at barna benytter seg av grunnregelresponser til substansielle spørsmål, kan dermed bekreftes. Fessinger et al. (2020) fremmet at avhørprotokoller rettet mot barn anbefaler bruk av grunnregler, men at det ikke er vitenskapelig demonstrert hvorvidt dette praktiseres. Resultatene i denne studien kan tyde på

at grunnreglene som presenteres er på bakgrunn av tilfeldigheter grunnet at det er en anbefaling og ikke et juridisk krav (Brubacher et al., 2015; Dickinson et al., 2015; Langballe & Davik, 2017), eller som Fessinger et al. (2020) fremmet, at grunnregler som presenteres virket å være avhengig av barnets alder, og at yngre barn ble presentert færre grunnregler enn de eldre barna. Utvalget i denne studien er bestående av førskolebarn i alderen 3-6, og dette kan være en grunn for at grunnreglene ikke ble presentert i stor grad. Dette med unntak av formaningen om å snakke sant som ble presentert i store deler av utvalget grunnet at den er lovpålagt, og på bakgrunn av det ble prioritert i større grad (Straffeprosessloven, 1981, §128).

Forskjeller i hvorvidt barna endret sitt opprinnelige svar etter avhørerens ikke-aksept av barnets bruk av «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser anses som sentrale funn i denne studien. I Earhart et al. (2014) slo de sammen «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser til en kategori, og resultatene viste at barna i utvalget i større grad benyttet seg av «jeg vet ikke» framfor «jeg husker ikke» responser. I denne studien ble variablene undersøkt som to separate responser grunnet at resultatene antydte at det fantes ulikheter i «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser og hvorvidt barna opprettholdt sin opprinnelige respons. Det kan derimot være utfordrende å skille disse variablene, og det er begrenset forskning rettet mot hvordan barn skiller mellom disse responsene, og hva det innebærer når barn rapporterer at de ikke husker eller ikke vet. Dette kan ifølge Schneider og Lockl (2009) avhenge av om barn har en forståelse av egen hukommelse og kunnskap, at de har innsikt i hva de kan huske og hva de vet.

I nokså likhet med resultatene til Earhart et al. (2014) hvor barnets bruk av «jeg vet ikke» responsen ikke ble akseptert 30% av tilfellene, ble de i denne studien ikke akseptert i 27% av anledningene de ble benyttet. 25% av barnas responser ble opprettholdt selv etter avvising fra avhører, som tyder på at 6pp. flere barn i denne studien opprettholdt sin opprinnelige respons i motsetning til resultatene i Earhart et al. (2014). I Earhart et al. (2014)

endret barna sin opprinnelige respons 81% av tilfellene i etterkant av avhørerens ikke-aksept, som resultatene viser omtrent er halvert i denne studien hvor 36% av barna endret sin opprinnelige respons. Et annet skille fra Earhart et al. (2014) er at denne studien viser at 39% av barna endret sin opprinnelige respons og ga i tillegg mer utfyllende informasjon i etterkant av avhørerens ikke-aksept. Forskjellene i resultatene kan beskrives på bakgrunn av at avhørere i dette utvalget i større grad etterfølger forskningsbaserte anbefalinger i motsetning til analysene fra 1995 (Earhart et al., 2014). Imidlertid viste resultatene i denne studien flere tilfeller hvor avhører ikke aksepterte barnets respons. Dette kan indikere at det foreligger en svakhet rettet mot avhøreres etterlevelse av forskningsbaserte anbefalinger.

Tidligere forskning har bidratt til å belyse at barn, spesielt yngre barn, er mer tilbøyelige til å endre tidligere respons dersom det gjentatte ganger blir stilt samme spørsmål (Bruck et al., 2002). Dette kan forklares ved at barnet antar at opprinnelig respons var feilaktig siden avhører repeterer spørsmålet (Bruck et al., 2002). Ifølge Malott (1984) kan regelfølgning bidra til å begrense aversive opplevelser, men det er vesentlig at konsekvenser presenteres umiddelbart for at regelstyrt atferd skal forekomme. Dette kan knyttes opp mot at barnets læringshistorie av å følge regler har blitt forsterket tidligere (Cooper et al., 2020). Dersom barnet har erfart at det å ikke følge regler medfører aversive opplevelser, kan det ifølge Malott (1984) bety at regelfølgning opererer på lik linje med negativ forsterkning, ved at regelfølgning bidrar til å redusere aversive stimuli. Pliance innebærer at barnets regelstyrte atferd i dette tilfellet er under kontroll av konsekvenser fra avhører, og det kan oppleves misvisende for barnet når det blir formanet til å snakke sant, men at responsene de selv presenterer ikke blir akseptert. På en annen side kan avhørerens atferd være under kontroll av andre sosialt formidlede konsekvenser i form av å avdekke hvorvidt det foreligger straffbare forhold rettet mot barnet, som i sin tur kan føre til at det stilles ledende spørsmål i etterkant

av barnets «jeg vet ikke» eller «jeg husker ikke» responser, selv om hensikten ikke er å pålegge press ovenfor barnet (Hayes et al., 1989).

Barnets bruk av grunnregelen «jeg husker ikke» ble ikke akseptert av avhører i 16% av tilfellene, som var omtrent halvparten av det Earhart et al. (2014) registrerte med «jeg vet ikke» responsen. I denne studien var det betydelig flere barn som endret sin opprinnelige respons i etterkant av at avhører ikke aksepterte barnas «jeg husker ikke», i motsetning til «jeg vet ikke» respons. Barn som endret svar og ga utfyllende informasjon i etterkant av avvisningen var 4pp. høyere i denne kategorien. Det anses som et sentralt funn i denne studien at ingen av barna opprettholdt «jeg husker ikke» responsen når avhører ikke aksepterte barnets respons. På en annen side kan det være et resultat av tilfeldigheter grunnet et begrenset utvalg i studien, eller at barna ikke skilte mellom «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser, og at responsene var av samme betydning for barna. Dette støtter derfor ikke hypotesen hvor det var forventet på bakgrunn av forskningsbaserte anbefalinger (Forskrift om tilrettelagte avhør, 2015, §9) at avhørere aksepterer barnets bruk av «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» som legitime responser. Derimot bekreftes hypotesen basert på Earhart et al. (2014) at en stor andel av barna vil etter ikke-aksept gi informasjon som det i utgangspunktet ga uttrykk for at det ikke husket eller visste.

Resultatene kan bidra til å belyse at omfanget av press et barn utsettes for i en avhørssetting kan påvirke nøyaktigheten av barns vitnesbyrd. I tilfeller hvor barn endrer sin opprinnelige respons kan det være vanskelig å avdekke om barnet i første omgang ikke husker, ikke forstår spørsmålet som stilles eller endrer svar fordi avhører ikke aksepterte responsen (Bruck et al., 2002; Eisen et al., 2007; Hershkowitz et al., 2011). Tidligere forskning har vist at lukkede og ledende spørsmål kan begrense mengden av informasjon gitt av barnet og dermed redusere kvaliteten på informasjonen som presenteres (Berg et al., 2019; Imhoff & Baker-Ward, 1999). Dersom barnet kun endrer sin opprinnelige respons uten å

presentere utfyllende informasjon kan det være tvil om responsen er pålitelig. En forskningsbasert anbefaling tilknyttet avhør av førskolebarn inkluderer å få en oversikt over barnets kognitive utviklingsnivå, og førskolebarns innsikt i hvorvidt de har tilgang til informasjon som etterspørres er en vesentlig begrensning (Langballe & Davik, 2017; Rohwer et al., 2012). Picard et al. (2012) hevdet at barn evnet å huske en del riktige detaljer fra fireårsalderen, men samtidig er ikke barns episodiske minne tilstrekkelig utviklet før i niårsalderen. Derfor kan det være vanskelig for førskolebarn å huske detaljer rundt en hendelse, og på bakgrunn av at yngre barn i større grad er sårbare for å bli påvirket av andre kan det være en årsak til at ingen av barna opprettholdt «jeg husker ikke» responsen når avhører avviste barnas svar (Lamb et al., 2007; Thoresen et al., 2006). Når barna rapporterer at det ikke husker kan det innebære en svikt i minnesøkingsstrategien og at det ikke vet kan være tilknyttet at det ikke er tilgjengelig kunnskap for barnet (Umanath & Coane, 2020).

Fra et atferdsanalytisk perspektiv kan «jeg husker ikke» responser sees i relasjon til at barna enda ikke har lært å *tacte* egen atferd. Dette kan føre til at det ikke husker en hendelse og derav ikke evner å beskrive tidligere erfarte hendelser, fordi barnets nåværende atferd (i avhørsrommet) ikke blir foranlediget av tidligere hendelser (Catania, 2013; Johnston, 2021). Når barn endrer sin opprinnelige respons kan det forklares gjennom negativ forsterkning, som innebærer at atferd endres for å fjerne et ubehag (Cooper et al., 2020). For å fjerne aversiv stimuli (reduere press fra avhører) endret barnet atferden (opprinnelige respons). Når avhører ikke aksepterer barnets opprinnelige respons, men aksepterer når barnet endrer sitt svar, antyder dette at avhører forsterker atferden til barnet som innebærer å endre respons (Cooper et al., 2020). Derav kan dette etablere en læringshistorie hvor ikke-aksept indikerer at barnet burde endre svar fram til avhører aksepterer. Avhør er en fremmed kontekst for førskolebarn, og samtalen i et avhør er annerledes enn den som vanligvis foregår i barnets hverdag. Det kan foreligge en ubalanse i form av at avhører har større autoritet enn barnet til

å kunne styre samtalen i retning av substansiell informasjon, og formidle konsekvenser i form av positiv og negativ forsterkning i forbindelse med hva barnet forteller (Cooper et al., 2020). Grunnregler burde derav bli grundig forklart til barna slik at det kan være klar over og komfortabel med forventinger i en ukjent setting (Teoh & Lamb, 2010).

Grunnregler er en anbefaling med formål å redusere press ovenfor barn til å besvare spørsmål det ikke vet svaret på (Dickinson et al., 2015). Resultatene knyttet til at barna endret sin opprinnelige respons kunne hatt andre utfall dersom grunnreglene «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» hadde blitt implementert i flere tilfeller. På en annen side viste resultatene til Earhart et al. (2014) at barnas «vet ikke» responser ikke ble akseptert selv av de avhørerne som implementerte grunnregelen i avhørene. Bruk av trenings spørsmål knyttet til grunnreglene kunne bidratt til at barna i større grad hadde opprettholdt sin opprinnelige respons, ved at barna innledningsvis blir trent i å svare «jeg vet ikke» eller «jeg husker ikke» når det egner seg (Danby et al., 2015). Derimot kan trenings spørsmål være utfordrende på bakgrunn av førskolebarns språklige og kognitive utviklingsnivå (Bunkholdt, 2000; Eisen et al., 2007).

Resultatene i denne studien bærer preg av likheter av det Earhart et al. (2014) registrerte, derimot ble analysene gjennomført i 1995 og dataen i denne studien er fra 2015-2017. Det har vært stort fokus på å øke kvalitet på avhør av barn siden 1995, og forskning har blitt utarbeidet og publisert siden dette (Baugerud et al., 2020; Johnson et al., 2015; Langballe & Davik, 2017). Derfor kan det antas at materialet til Earhart et al. (2014) i liten grad er gjeldende for dagens avhørspraksis. Studien til Earhart et al. (2014) ble gjennomført i England og denne studien i Norge. Resultatene i denne studien kan derimot indikere et manglende samsvar mellom forskningsbaserte anbefalinger og dagens avhørspraksis, ved at det burde vært lavere forekomster av avhøreres ikke-aksept av barnas bruk av «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser.

Det er begrenset forskning i Norge som har undersøkt bruk av grunnregler i tilrettelagte avhør av førskolebarn, og det er begrenset med nasjonale og internasjonale feltstudier som har studert «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» som to separate responser. Begrensninger med denne studien er at det ikke med stor grad av sikkerhet kan konstateres at resultatene kan generaliseres grunnet størrelsen på utvalget (n=67). Reliabilitet i denne studien kan begrunnes med pålitelighet i de observasjonene som har blitt gjennomført, men på bakgrunn av et begrenset utvalg kan det ikke bekrefte hvorvidt resultatene kun viser en trend eller om resultatene er representative for dagens avhørspraksis. Dermed kan det antas at oppgaven har en gyldig indre validitet ved at resultatene er pålitelige for studiens utvalg, og en trussel mot ytre validitet blir dermed at resultatene ikke kan generaliseres grunnet størrelsen på utvalget.

Studien har derimot avdekket potensielle trender som kan forekomme under avhør av barn, ved at ingen av barna som benyttet seg av grunnregelresponsen «jeg husker ikke» opprettholdt responsen når avhører ikke aksepterte. Dersom resultatene er representative kan dette være vesentlig informasjon å ta høyde for under tilrettelagte avhør; at barn kan være tilbøyelige til å endre svar dersom avhører ikke aksepterer barnas «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser, og fortsetter å stille spørsmål som adresserer det samme. Dette kan derfor indikere et manglende samsvar mellom forskningsbaserte anbefalinger og dagens avhørspraksis, som kan være en risiko for berørte parters rettssikkerhet.

De fleste studier som retter seg mot denne tematikken har studert «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» som to separate responser. Dette kan være et bidrag som kan inspirere til videre forskning hvor utvalget er større, som igjen kan demonstrere hvorvidt dette kun er en trend i dette utvalget eller om det kan generaliseres til nasjonal avhørspraksis. Videre bør presentasjon av grunnregler i tilrettelagt avhør av førskolebarn i Norge undersøkes ytterligere, og utforske hvorvidt det finnes en sammenheng mellom presentasjon av

grunnregler og barnets bruk av grunnregelresponser med et større utvalg. Barnets alder og tilbøyeligheten til å endre respons i etterkant av avhørers ikke-aksept hadde vært interessant å få et større innblikk i. Bruk av treningsspørsmål i kombinasjon med presentasjon av grunnregler i tilrettelagte avhør av førskolebarn kan være nyttig forskning som kan bidra til å belyse effekten det kan ha for barns vitnesbyrd i en avhørssetting.

Referanser

- Baugerud, G. A., Johnson, M. S., Hansen, H. B. G., Magnussen, S., & Lamb, M. E. (2020). Forensic interviews with preschool children: An analysis of extended interviews in Norway (2015-2017). *Applied cognitive psychology*, 34(3), 654-663.
<https://doi.org/10.1002/acp.3647>
- Baum, W. M. (2017). *Understanding behaviorism: Behavior, culture and evolution*. (3. utg.). Wiley.
- Berg, R. C., Munthe-Kaas, H. M., Baiju, N., Muller, A. E., & Brurberg K. G. (2019). The accuracy of fusing open-ended questions in structures conversations with children: a systematic review. Folkehelseinstituttet, 2019.
- Brubacher, S. P., Poole, D. A., & Dickinson, J. J. (2015). The use of ground rules in investigative interviews with children: A synthesis and call for research. *Developmental review*, 36, 15-33. <https://doi.org/10.1016/j.dr.2015.01.001>
- Bruck, M., Ceci, S. J., & Hembrooke, H. (2002). The nature of children's true and false narratives. *Developmental review*, 22(3), 520-554. [https://doi.org/10.1016/S0273-2297\(02\)00006-0](https://doi.org/10.1016/S0273-2297(02)00006-0)
- Bunkholdt, V. (2000). *Utviklingspsykologi* (2. utg.). Universitetsforlaget.
- Catania, A. C. (2013). *Learning* (5. utg.). Sloan Publishing.
- Cooper, J. O., Heron, T. E., & Heward, W. L. (2020). *Applied behavior analysis* (3. utg.). Pearson Education.

- Danby, M. C., Brubacher, S. P., Sharman, S. J., & Powell, M. B. (2015). The effects of practice on children's ability to apply ground rules in a narrative interview. *Behav. Sci. Law*, 33(4), 446-458. <https://doi.org/10.1002/bsl.2194>
- Dickinson, J. J., Brubacher, S. P., & Poole, D. A. (2015). Children's performance on ground rules questions: Implications for forensic interviewing. *Law Hum Behav*, 39(1), 87-97. <https://doi.org/10.1037/lhb0000119>
- Earhart, B., La Rooy, D. J., Brubacher, S. P., & Lamb, M. E. (2014). An examination of "don't know" responses in forensic interviews with children. *Behav. Sci. Law*, 32(6), 746-761. <https://doi.org/10.1002/bsl.2141>
- Eisen, M. L., Goodman, G. S., Qin, J., Davis, S., & Crayton, J. (2007). Maltreated children's memory: Accuracy, suggestibility and psychopathology. *Dev Psychol*, 43(6), 1275-1294. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.6.1275>
- Fessinger, M. B., McWilliams, K., Bakth, F. N., & Lyon, T. D. (2020). Setting the ground rules: Use and practice of ground rules in child forensic interviews. *Child Maltreat*, 26(1), 126-132. <https://doi.org/10.1177/1077559520910783>
- Forskrift om tilrettelagte avhør. (2015). Forskrift om avhør av barn og andre særlig sårbare fornærmede og vitner. (FOR-2015-09-24-1098). Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2015-09-24-1098/§9>
- Forskrift om tilrettelagte avhør. (2015). Forskrift om avhør av barn og andre særlige sårbare fornærmede og vitner. (FOR-2015-09-24-1098). Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2015-09-24-1098/§10>
- Garven, S., Wood, J. M., Malpass, R. S., & Shaw, J. S. (1998). More than suggestion: The effect of interviewing techniques from the McMartin preschool case. *Journal of applied psychology*, 83(3), 347-359. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.83.3.347>
- Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (2019). *Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i*

- oppveksten: En nasjonal undersøkelse av ungdom i alderen 12 til 16 år.* (Rapport 4/2019). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Hayes, S. C., Zettle R. D., & Rosenfarb, I. (1989) Rule-following. I Hayes S. C. (Red.), *Rule-governed behavior: Cognition, Contingencies, and instructional control* (s.192-220). Plenum Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-4757-0447-1>
- Hershkowitz, I., Lamb, M. E., Orbach, Y., Katz, C., & Horowitz, D. (2011). The development of communicative and narrative skills among preschoolers: Lessons from forensic interviews about child abuse. *Child Dec*, 83(2), 611-622. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2011.01704.x>
- Imhoff, M. C., & Baker-Ward, L. (1999). Preschoolers' suggestibility: Effects of developmentally appropriate language and interviewers supportiveness. *Journal of applied developmental psychology*, 20(3), 407-429. [https://doi.org/10.1016/S0193-3973\(99\)00022-2](https://doi.org/10.1016/S0193-3973(99)00022-2)
- Johansson, S., Stefansen, K., Bakketeig, E., & Kaldal, A. (2017). *Collaboration against child abuse: Exploring the Nordic barnahus model*. Springer International <https://doi.org/10.1007/978-3-319-58388-4>
- Johnson, M., Magnussen, S., Thoresen, C., Lønnum, K., Burrell, L. V., & Melinder, A. (2015). Best practice recommendations still fail to result in action: A national 10-year follow up study of investigative interviews in CSA cases. *Appl. Cognit. Psychol*, 29(5). 661-668. <https://doi.org/10.1002/acp.3147>
- Johnston, J. M. (2021). *Talking about behavior: Radical behaviorism for ABA practitioners* (2. utg.). Sloan Educational Publishing.
- Kringstad, H. (1997). *Bjugn-formelen*. Tiden.
- Lamb, M. E., Brown, D. A., Hershkowitz, I., Orbach, Y., & Esplin, P. W. (2018). *Tell me what happened: Questioning children about abuse*. Newark.

- Lamb, M. E., Orbach, Y., Hershkowitz, I., Esplin, P. W., & Horowitz, D. (2007). A structured forensic interview protocol improves the quality and informativeness of investigative interviews with children: A review of research using the NICHD investigative interview protocol. *Child Abuse Negl*, 31(11), 1201-1231.
<https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2007.03.021>
- Langballe, Å. (2007). Forholdet mellom frie og spontane beretninger fra barn i dommeravhør, og påliteligheten i barnets utsagn. *Tidskrift for Norsk Psykologforening*, 44(7), 868-877.
- Langballe, Å. & Davik, T. (2017). Sequential interviews with preschool children in norwegian barnahus. I S. Johansson, K. Stefansen, E. Bakketeig, & A. Kaldal (Red.), *Collaborating against child abuse* (s. 165-183). [10.1007/978-3-319-58388-4_8](https://doi.org/10.1007/978-3-319-58388-4_8)
- Malott, R. W. (1984). Rule-governed behavior, self-management, and the developmentally disabled: A theoretical analysis. *Analysis and intervention in developmental disabilities*, 4(2), 199-209. [https://doi.org/10.1016/0270-4684\(84\)90041-7](https://doi.org/10.1016/0270-4684(84)90041-7)
- Politihøgskolen, (u.å). Tilrettelagte avhør av barn.
<https://www.politihogskolen.no/etter-videreutdanning/etterforskning-kriminalteknikk/tilrettelagte-avhor-barn/>
- Picard, L., Cousin, S., Guillery-Girard, B., Eustache, F., & Piolino, P. (2012). How do the different components of episodic memory develop? Role of executive functions and short-term feature-binding abilities. *Child Dev*, 83(3), 1037-1050.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2012.01736.x>
- Pierce, W. D., & Cheney, C. D. (2017). *Behavior analysis and learning: A biobehavioral approach* (6.utg). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315200682>
- Rohwer, M., Kloof, D., & Perner, J. (2012). Escape from metaignorance: How children develop an understanding of their own lack of knowledge. *Child Dev*, 83(6), 1869

1883. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2012.01830.x>

Schneider, W., & Lockl, K. (2009). The development of metacognitive knowledge in children and adolescents. I Perfect, T. J., & Schwartz L. B (Red.), *Applied Metacognition* (s.224-258). Cambridge University Press.

<https://doi.org/10.1017/CBO9780511489976.011>

Skinner, B. F. (1957). *Verbal behavior*. Prentice-Hall.

Stene, R. J. (2020). *Fra overgrep til straff. Statistikk om familievold og lovbrudd mot barn i straffesakskjeden 2010-2017*. (SSB Rapport 2020/22). Statistisk sentralbyrå.

<https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/fra-overgrep-til-straff>

Sternberg, K. J., Lamb, M. E., Davies, G. M., & Westscott, H. L. (2001). The memorandum of good practice: Theory versus application. *Child Abuse Negl*, 25(5), 669-681.

[https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(01\)00232-0](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(01)00232-0)

Straffeprosessloven. Lov om rettergangsmåten i straffesaker. (LOV-1981-05-22-25).

Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1981-05-22-25/§128>

Teoh, Y-S., & Lamb, M. E. (2010). Preparing children for investigative interviews:

Rapport-building, instruction and evaluation. *Applied developmental science* 14(3),

154-163. <https://doi.org/10.1080/10888691.2010.494463>

Thoresen, C., Lønnum, K., Melinder, A., & Magnussen, S. (2009). Forensic interviews with children in CSA cases: A large-sample study of Norwegian police interviews. *Appl. Cognit. Psychol*, 23(7). 999-1011.

<https://doi.org/10.1002/acp.1534>

Thoresen, C., Lønnum, K., Melinder, A., Stridbeck, U., & Magnussen, S. (2006). Theory and practice in interviewing young children: A study of Norwegian police interviews

1985-2002. *Psychology, crime & law*, 12(6), 629-640.

<https://doi.org/10.1080/10683160500350546>

- Thoresen, S., & Hjemdal, O. K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge: En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv* (Vol. 1/2014). Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Hentet fra https://www.nkvts.no/content/uploads/2015/11/vold_og_voldtekt_i_norge.pdf
- Tulving, E. (2001). Episodic memory and common sense: How far apart? *Philos Trans R Soc Lond B Biol Sci*, 356(1413), 1505-1515. <https://doi.org/10.1098/rstb.2001.0937>
- Umanath, S., & Coane, J. H. (2020). Face validity of remembering and knowing: Empirical consensus and disagreement between participants and researchers. *Perspect Psychol Sci*, 15(5), 1400-1422. <https://doi.org/10.1177/1745691620917672>

Tabell 1*Implementering av grunnregler*

Grunnregel	Implementering	Barnas bruk	Variasjonsbredde
«Jeg vet ikke»	6%	75%	0-23
«Jeg husker ikke»	4%	48%	0-19

Merknad. Den første kolonnen viser grunnregelresponser som ble presentert i avhørene, og kolonnen ved siden viser i hvor mange avhør grunnreglene ble presentert. Den tredje kolonnen fremstiller i hvor mange avhør «jeg vet ikke» og «jeg husker ikke» responser ble benyttet av barna. Den siste kolonnen gir en oversikt over variasjonsbredden av antall avhør grunnregelresponser ble benyttet.

Etisk refleksjonsnotat

I dette prosjektet ble det gjort etiske vurderinger knyttet til ivaretagelse av anonymitet ovenfor barna og politietterforskere i utvalget. I forkant av studien ble prosjektet meldt inn til NSD, og det ble gjennomført en risiko- og sårbarhetsanalyse hvor risikoelementer og tiltak ble iverksatt for ivaretagelse av personvern. Riksadvokaten har godkjent forskningsprosjektet, og det er kun utvalgte forskere som har hatt full tilgang til avhørene. Anonymitet ovenfor barna og politietterforskere ble vektlagt grunnet juridiske krav om personvern, og innad i vår prosjektgruppe bestående av doktorgradsstipendiaten og fire masterstudenter var det kun stipendiaten som hadde tilgang til de tilrettelagte avhørene. Stipendiaten anonymiserte avhørene og gjorde personlig identifiserbar informasjon slik som barnets navn og alder, avhørenes navn og geografisk tilknytning utilgjengelig for masterstudentene. Det var kun informasjon som var nødvendig for å belyse hypotesene som var tilgjengelig. Dette inkluderte turns hvor avhører presenterte grunnregler og der hvor avhører stilte spørsmål som ble etterfulgt av barns bruk av grunnreglene «jeg vet ikke» eller «jeg husker ikke». Dette var også gjeldende når avhører stilte et substansielt spørsmål, barnets bruk av grunnregler og fram til avhører endret fokus i avhøret. Jeg som student har forholdt meg til disse retningslinjene og tatt høyde for at utvalget i denne studien består av særdeles sårbare barn. I henhold til forvaltningsloven §13 har jeg vært pliktet til å hindre andre i å få kjennskap til personlige opplysninger tilknyttet datasettet. Analyser av avhør har foregått på OsloMet – storbyuniversitetet i rom der andre mennesker ikke kan få kjennskap til sensitive opplysninger.

Risiko- og sårbarhetsanalyse og referansenummer NSD

Det bekreftes herved at det har blitt gjennomført ROS analyse i barneavhørsprosjektet, refnr: 44867/AMS (NSD). Det påpekes imidlertid at studenten kun har hatt tilgang til statistikk/fullstendig anonymiserte data som endel av arbeidet med sin masteroppgave.

Oslo, 3. juni, 2022

Miriam Johnson
Miriam Johnson
Førsteamanuensis

Rolf Magnus Grung
Rolf Magnus Grung
PhD-student/førstelektor

OSLOMET OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

Godkjenning og personvern

Vedr. godkjenninger og personvern mv. vedr. mastergradsprosjekt knyttet til Barneavhørsprosjektet

Studentene Amra Arifagic, Sakana Kirubananthan, Lisa Andrea Kulen Strømmen og Sarah Mathilde Haukeland har alle jobbet med data tilhørende Barneavhørsprosjektet ved OsloMet. Veiledere er førstelektor/PhD student Rolf Magnus Grung og førsteamanuensis Miriam Sinkerd Johnson

Studentene har jobbet med anonyme og aidentifiserte data. Anonymiseringen er utført av førstelektor/PhD student Rolf Magnus Grung, og godkjenning for å jobbe med disse dataene er gitt ham av Statsadvokaten. Prosjektet er forøvrig godkjent av Statsadvokaten, Rådet for taushetsplikt og forskning, Datatilsynet og NSD.

Studentene er gjort kjent med forvaltningsloven § 13 f om forskeres taushetsplikt.

OsloMet 26. april 2022

Vennlig hilsen

Rolf Magnus Grung